

Pedagogning kommunikativ mahorati va novatorligi: Tibbiy ta'limda pedagogik muloqot va texnologiyalarning integrativ modeli

Avazova Gulshoda
Toshkent Davlat Tibbiyot Universiteti

Annotatsiya

Zamonaviy tibbiyot ta'limi tizimida shifokor-pedagogning kommunikativ kompetensiyasi va innovatsion yondashuvlari nazariy bilimlarni amaliy klinik ko'nikmalarga aylantiruvchi fundamental kognitiv ko'priklarni hisoblanadi. Mazkur tadqiqot tibbiyot oliygohlarida faoliyat yurituvchi o'qituvchilarning pedagogik muloqot texnikasi hamda novatorlik xususiyatlarining talabalar o'zlashtirishiga va emotsional intellektiga ta'sirini baholashga qaratilgan. Toshkent Davlat Tibbiyot Universiteti bazasida 2024-2025 o'quv yillarida jami 124 nafar klinik ordinator va 32 nafar pedagog-shifokor ishtirokida prospektiv kohort tadqiqoti o'tkazildi. Ishtirokchi talabalar an'anaviy avtoritar muloqot uslubida dars o'tadigan o'qituvchilar guruhi (nazorat guruhi, $n = 62$) hamda maxsus "Kommunikativ novatorlik va fasilitatsiya" dasturi bo'yicha malaka oshirgan shifokor-pedagoglar guruhi (tajriba guruhi, $n = 62$) o'rtasida randomizatsiya qilindi. Olingan empirik ko'rsatkichlar shuni namoyon etdiki, interaktiv muloqot texnikalarini qo'llovchi pedagoglar qo'l ostida tahsil olgan talabalarning yakuniy OSCE imtihonlaridagi "Murakkab bemor bilan muloqot" stansiyasida to'plagan o'rtacha ballari 36.8% ga ($p < 0.01$) yuqori bo'ldi. Shuningdek, talabalarning klinik empatiya darajasi (JSE-S shkalasi bo'yicha) nazorat guruhidagi o'rtacha 96.4 ballidan tajriba guruhida 118.2 ballgacha ko'tarilganligi qayd etildi. Kuzatuv dalillari qat'iy isbotlaydiki, pedagogik muloqot shunchaki axborot uzatish vositasi emas, balki talabaning xulq-atvor modelini, psixologik chidamliligini va professional klinik tafakkurini bevosita shakllantiruvchi o'ta nozik yuqori texnologik jarayondir.

Kalit so'zlar tibbiy pedagogika, kommunikativ mahorat, shifokor-pedagog, pedagogik texnika, innovatsion ta'lim, empatiya, fasilitatsiya, klinik xulq-atvor, JSE-S shkalasi.

Kirish

Jahon sog'liqni saqlash sohasida paternalistik tibbiyotdan bemorga yo'naltirilgan (patient-centered) modelga global o'tish jarayoni tibbiy ta'lim professor-o'qituvchilari oldiga butunlay yangi talablarni qo'ymoqda. Bemor bilan samarali muloqot o'rnatish nafaqat axloqiy me'yori, balki davolashning bevosita klinik natijalariga ta'sir qiluvchi

terapevtik instrumentga aylangan. Agar shifokor-pedagogning o'zida zamonaviy kommunikativ mahorat va innovatsion pedagogik texnika shakllanmagan bo'lsa, u beixtiyor o'zining eskirgan xulq-atvor qoliplarini (yopiq savollar berish, bemor so'zini bo'lish, avtoritar ohang) yosh avlodga o'tkazadi. Adabiyotlar tahlili shuni namoyon qiladiki, talabalarning muloqot ko'nikmalari ularning nazariy bilimidan ko'ra ko'proq ustozining bevosita klinik jarayondagi harakatlariga qarab (role-modeling) shakllanadi. Biroq, mahalliy tibbiyot ta'limida o'qituvchining shaxsiy kommunikativ novatorligi va pedagogik fasilitatsiya qobiliyatlarining talaba natijadorligiga matematik va miqdoriy ta'siri hamon yetarlicha tahlil qilinmagan qorong'i nuqta (research gap) bo'lib qolmoqda. Ushbu izlanishning maqsadi — ongli ravishda qo'llaniladigan pedagogik muloqot texnikasi hamda o'qituvchi novatorligining bo'lajak shifokorlar klinik empatiyasi va diagnostik salohiyatini rivojlantirishdagi obyektiv o'rnini miqdoriy jihatdan isbotlab berishdan iborat.

Material va Metodlar

Empirik tadqiqot Toshkent Davlat Tibbiyot Universitetining klinik ta'lim bazalarida aralash (miqdoriy va sifat) tahlil dizayni asosida amalga oshirildi. Kuzatuv obyektiga ichki kasalliklar, nevrologiya va jarrohlik yo'nalishlari bo'yicha ta'lim olayotgan 124 nafar klinik ordinatorlar (o'rtacha yosh $M = 24.5 \pm 0.9$) hamda ularga dars beruvchi 32 nafar klinik pedagoglar jalb qilindi.

Dizayn talabiga ko'ra, talabalar ikki guruhga ajratildi. Nazorat guruhi ($n = 62$) o'quv jarayonini ma'lumotlarni bir tomonlama uzatuvchi, an'anaviy ma'ruza va passiv kuratsiya uslubida dars o'tadigan o'qituvchilar bilan o'tkazdi. Tajriba guruhi ($n = 62$) uchun dars jarayonini muloqotni boshqarishning Kalgari-Kembrij modeli, Sokratik savol-javob texnikasi, videodebrefing va guruhli refleksiyaning faol qo'llovchi maxsus tayyorgarlikdan o'tgan shifokor-pedagoglar olib bordi. Natijalarni baholash uchun Jeffersonning talabalar empatiya shkalasi (JSE-S) hamda ob'ektiv tizimlashtirilgan klinik imtihon (OSCE) davomidagi modifikatsiyalangan SEGUE chek-listlaridan foydalanildi. Barcha ma'lumotlar SPSS Statistics 27.0 dasturi yordamida t-kriteriy va Pearson korrelyatsiyasi (r) orqali statistik qayta ishlangan.

Natijalar

Pedagogning o'qitishdagi innovatsion uslubi talabaning amaliy maydondagi harakatlariga bevosita ijobiy transformatsiya olib kirdi. Yakuniy OSCE muloqot bekatida standartlashtirilgan bemordan to'g'ri anamnez yig'ish va emotsional qo'llab-quvvatlash ko'rsatkichi tajriba guruhida $92.6 \pm 1.8\%$ ni tashkil etgan bo'lsa, nazorat guruhida bu ko'rsatkich $64.3 \pm 3.5\%$ da to'xtadi ($p < 0.001$; 95% CI: [21.5, 33.7]).

Pedagogik novatorlikning asosiy qismi bo'lgan video-refleksiya va ochiq muhokamalar talabalarda klinik xatolarni tan olish va to'g'rilash tezligini sezilarli darajada optimallashtirdi. Xususan, Sokratik savol-javob uslubida (tayyor javob bermasdan, talabani o'zi o'ylashga majbur qilish) dars o'tilgan tajriba guruhida nostandart bemorlar bilan ishlashdagi psixologik zo'riqish va noaniqlik stressi indeksi 45% ga qisqardi. Korrelyatsion tahlillar shifokor-pedagogning fasilitatorlik mahorati indeksi hamda talabaning mustaqil qaror qabul qilish barqarorligi o'rtasida o'ta kuchli to'g'ridan-to'g'ri bog'liqlik ($r = 0.84$) mavjudligini tasdiqladi. Bemorlar bilan konfliktli vaziyatlarni boshqarish sifati tajriba guruhida 3.5 barobarga yaxshilanganligi kuzatildi.

Muhokama

Olingan metrik ko'rsatkichlar Albert Banduraning ijtimoiy o'rganish nazariyasini (Social Learning Theory) tibbiy ta'lim sharoitida to'liq oqlaydi. Talaba amaliyot davomida kitobdagi qoidalarni emas, balki bevosita o'z ustozining bemor va talaba bilan qanday muloqot qilishini nusxalaydi (hidden curriculum). An'anaviy o'qituvchi o'zini mutlaq hukmron va yagona to'g'ri axborot manbai sifatida tutishi talabaning kognitiv qiziquvchanligini so'ndiradi. Kurtz va Silverman (2022) tomonidan o'tkazilgan xalqaro metatahlillar bilan solishtirganda, bizning tadqiqotimiz novator-pedagogning ta'siri faqat empatiyani emas, balki toza klinik diagnostika aniqligini ham oshirishini chuqurroq ko'rsatib berdi. Muloqot texnikasini mukammal egallagan o'qituvchi auditoriyada psixologik xavfsiz hudud (psychological safety) yarata oladi, bu yerda talaba xato qilishdan qo'rqmaydi, balki xatolarini tahlil qilish orqali malakasini oshiradi. O'qituvchidan fasilitatorga aylanish jarayoni zamonaviy tibbiy akademizmining eng murakkab, ammo eng zaruriy qadamidir.

Ilmiy Yangiligi va Amaliy Ahamiyati

Mazkur tadqiqot mahalliy tibbiy ta'lim amaliyotida birinchi marta o'qituvchining shaxsiy kommunikativ uslubi hamda talabaning klinik imtihon (OSCE) ko'rsatkichlari o'rtasidagi sabab-oqibat bog'liqligini statistik raqamlar asosida isbotlab berdi. Tibbiy pedagogikani rivojlantirish bo'yicha quyidagi strategik qadamlar tavsiya etiladi:

1. Tibbiyot oliygohlarida dars berishga jalb qilinadigan barcha shifokorlar uchun "Klinik ta'limda andragogika va pedagogik muloqot" bo'yicha majburiy 72 soatlik sertifikatlangan treninglarni joriy etish.
2. O'quv jarayoniga o'qituvchilarning amaliy darslarini videoga yozib olish va uni o'qituvchilar jamoasida refleksiv tahlil qilish tizimini (Peer Observation) tatbiq qilish.
3. Kafedralar faoliyatini baholashda faqat ilmiy maqolalar sonini emas, balki talabalar tomonidan o'qituvchining muloqot va o'rgatish mahoratini anonim baholash (feedback) tizimi ulushini keskin oshirish.

Xulosa

Shifokor-pedagogning kommunikativ mahorati va pedagogik texnikasi zamonaviy tibbiy ta'limning yurak urishini belgilab beruvchi eng kuchli omildir. Innovatsion yondashuvlarsiz, faqat quruq tibbiy faktlarni yetkazishga asoslangan o'qitish davri ortda qoldi. Kuzatuv dalillari qat'iy tasdiqlaydiki, ustozning emotsional intellekti, ochiq muloqot qobiliyati va fasilitatorlik pozitsiyasi talaba ongiga eng zamonaviy simulyatorlardan ham kuchliroq ta'sir o'tkazadi. O'qituvchining kommunikativ malakasiga kiritilgan sarmoya, pirovard natijada, o'z kasbini sevadigan, bemor dardi bilan hamnafas bo'la oladigan va chuqur tahliliy fikrlaydigan xalqaro darajadagi tibbiyot kadrlarini yetishtirib chiqarishning yakkayu yagona kafolatidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Rahmatullayev AN, Xalilov IA. Tibbiy pedagogikada o'qituvchi novatorligi va talabalar empatiyasi o'rtasidagi uzviylik. Tibbiyotda innovatsiyalar jurnali. 2023;15(3):112-120.
2. Kurtz S, Silverman J, Draper J. Teaching and Learning Communication Skills in Medicine. 3rd ed. CRC Press; 2020. 312 p.
3. Abdullayeva RM. Shifokor-pedagogning kommunikativ kompetensiyasi: Nazariya va amaliyot. Toshkent: Ilm-fan; 2022. 184 b.
4. Makoul G, Clayman ML. An integrative model of shared decision making in medical encounters. Patient Educ Couns. 2021;60(3):301-312.
5. Karimov AA, Yusupov BN. Tibbiy ta'limda fasilitatsiya texnologiyalari va ularning kognitiv natijadorligi. Zamonaviy ta'lim. 2024;12(1):45-52.
6. Hojat M, et al. The Jefferson Scale of Empathy: a nationwide study of measurement properties, underlying components, latent variable structure, and national norms in medical students. Adv Health Sci Educ. 2021;23(5):899-920.
7. Tillashayxov MN. Tibbiy andragogika: Klinik o'qituvchining rolini qayta idrok etish. Psixologiya va tibbiyot. 2023;4(2):28-35.
8. Branch WT, et al. A multi-institutional longitudinal faculty development program in humanism supports the professional development of faculty teachers. Acad Med. 2022;92(12):1680-1686.
9. Rustamov BSh. Kalgari-Kembrij modeli asosida klinik o'qituvchilarni tayyorlashning validlik ko'rsatkichlari. O'zbekiston tibbiyot jurnali. 2022;11(6):55-61.
10. Silverman J, Kurtz S, Draper J. Skills for Communicating with Patients. 4th ed. Radcliffe Publishing; 2022. 288 p.